

JEAN-LOUIS CALANDRINI (GENÈVE)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
12 NOVEMBER 1641
2907

Antwoord op Huygens' brief van 12 maart 1641 (2665).

Samenvatting: Calandrini dankt Huygens voor de toegezonden prenten van diens huis, de *Otia* en het *Orgelgebruyck*. Hij betuigt zijn instemming met de visie die Huygens in zijn *Orgelgebruyck* uiteenzet.

Door Huygens op 9 januari 1642 uit handen van François Calandrini ontvangen. Over een antwoord door Huygens is niets bekend. Calandrini schreef opnieuw op 2 mei 1643 (Worp 3, nr. 3248, pp. 379-380).

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 23x32cm, abc | d; autograaf).
— *Responsa*, pp. 98-99: onvolledig (<Je suis ... le receus>, <J'ay veu ... et demeure>).

Vroegere uitgave: Worp 3, nr. 2907, pp. 250-251: samenvatting.

Namen: Ariosto; Caspar Barlæus; François Calandrini; Elias de la Primaye; Guillaume de Salluste (heer van Le Bartas); Bénédicte Turretin; Cathérine Turretin.

Plaatsen: Hofwijck.

Titels *Orgelgebruyck*; *Otiorum libri VI* (Huygens 1625).

Glossarium: chant commun (gemeentezang); orgues (orgel).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Chevalier, Seigneur de Zuylichem, Conseiller et Secrétaire des Commandemens de Son Altesse Monseigneur le Prince D'Aurange,

à La Haye.

---

¹Monsieur,

Je suis très-marri, que la faveur qu'il vous a pleu me faire de la très-agréable vostre du 12e Mars, et du digne paquet y adjoint, m'ait esté retardée par ²le peu de rencontre d'un prompt envoy et par la longueur des chemins, jusqu'en Septembre dernier que je le receus, ³durant le cours d'une fièvre tierce, que j'ay gardé quelques semaines (et depuis m'a quitté, Dieu merci) laquelle et nos vendanges et quelques affaires, m'ont faict dilayer ceste responce.

À ceci a aussi un peu contribué ma viduité et solitude, à laquelle il a pleu à Dieu de me mettre, il y a maintenant un an en m'ostant ma très-chère moytie, une sage très-chrestienne mère de 8 enfans, qu'elle m'a laissés, 4 filles, dont les 2 sont ici mariées, et 4 masles, dont le plus grand et par delà. Le reste est en bas aage, et je m'amuse à les eslever en la crainte de Dieu, et ès bonnes lettres, tant que je puis, le bon Dieu me fortifiant à supporter ceste griève affliction, puisque c'est luy qui l'a faicte, et qui met sur nos blesseuses bonnes médecines et senses. Elle estoit sœur de feu Monsieur Turretin, Ministre et Professeur, lequel je croy aurés connu, durant le sejour, qu'il fist par delà de plusieurs mois l'an 1622 en qualité de Député de ceste ville, vers Messeigneurs le Estats, pour quelque secours pour ici, lequel il obtint favorablement.

Excusés, que je vous entretiens de ceci, mais, puisque par vostre première, il vous a pleu me faire part du mesme estat, où le Seigneur vous avoit mis, y estant tombé, hélas, à la mesme espreuve, j'ay creu de ne vous y pouvoir taire, | b | Seigneur, avant qu'entrer en autre propos. J'ay à vous remercier très-humblement de la

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 9 Januarii 1642>.

2. *Responsa*: <ce>.

3. *Responsa*: <durant le cour ... Pays-Bas> ontbreekt.

singulière faveur, que m'avés tesmoigné par l'envoy du plan de vostre très-beau bastiment et de vos rares poësies et docte traicté touchant les orgues. Je garderay le tout soigneusement, comme pièces exquisés de vostre main et gage de vostre amitié.

J'avoye desjà sceu par Monsieur de la Primaye l'endroit bien choisi pour vostre beau dessein, et bien suivi et accompli, Dieu merci, et avec lui à loisir, estudierons quelque-jour cest hyver, qu'il pourra estre ici, les belles figures d'icelui, pour y tant mieux comprendre, comme ⁴je le comprends bien en partie par icelles avec admiration, priant Dieu vous y donner très-longe jouissance et aux vostres, en paix et santé. Je ne doubte que les muses n'y ayent leur très-bonne part, puisque vous en avés esté le très-digne Alumne, et maintenant en estés le vray Patron et Défenseur, et tant plus, puisque Dieu vous a donné le sujet de pouvoir provigner en Messieurs vos fils, ces excellentes qualités et vertus, à vostre très-grand contentement. Le Seigneur vous les veuille conserver et bénir de plus en plus, et si j'auray le bonheur de les pouvoir voir et servir par deçà quelque-jour, ce sera un comble de mes souhaits, et surtout, si mon toict pourra avoir l'honneur de les y recevoir, comme je le vous offre et à eux de très-bon cœur et, quoyque destitués (*pro dolor*) de nostre principale gouvernante, nous ne laisserons pas d'avoir moyen de les servir au mieux que pourrons. | c |

Je vous suis fort obligé de la continuation de vos très-courtois offres pour mon filz, lequel soit par vostre absence à la campagne, soit par sa timidité, ne vous a osé estre importun, mais je lui commande exprès à vous porter la présente et vous offrir ses services. Je vous repète la prière, qu'il vous plaise l'exhorter à la pieté et vertu, et qu'il cultive ce peu qu'il a avancé aux lettres, ce que lui sera un trésor à tousjours, s'il le fait, mais irréparable en après, s'il le néglège à présent. Le volume puis de vos très-belles poësies, monstre la gentillesse et perfection de vostre esprit en toutes sciences et langues, et qu'osés y contrequarrer un Bartas, et Arioste et prendre le dessus sur les plus excellens des Pays-Bas.

J'ay veu, et voy avec plaisir, vostre joly et bien agencé traicté des orgues, et comme en discourés très-doctement et chrestienement, avec un bon zèle de les reduire à leur vray usage, qui est, de la gloire de Dieu, et édification de l'Eglise, et non du chatouillement des oreilles, en gentilleses ou vanitez musicales, laissant cela aux plaisirs domestiques. Il est certain que cela modéreroit la criailerie, qui est au chant commun, aussi bien icy, comme vous vous en plaignez pardelà. Et s'il ne tenoit qu'à cela, Genève s'approcheroit bientost de Rome, comme vous dites. Nos professeurs s'accorderont fort bien à ce qu'en proposez, et suis marry qu'ils ne sçavent la langue, pour mieux considérer toutes vos belles conceptions. ⁵J'adjousteray ma prière à celle de vos amis, qu'il vous plaise de mettre en lumière les beaux fruicts de vostre esprit, que dites avoir prests sur meilleures matières. Vous devés cela au public, et ne tenir ce trésor caché. Pardonnez à ma liberté, Monsieur, et me commandez en chose qui peust estre de vostre service. Je vous baise bien humblement les mains ⁶et à Messieurs vos enfans, et je demeure,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obligé serviteur
J.L. Calandrini.

De Genève, ce 12 Novembre 1641.

Vertaling

Aan de heer Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van Zijne Hoogheid de Prins van Oranje,

te Den Haag.

---

4. <ja>.

5. *Responsa*: <Adjousteray... service> ontbreekt.

6. *Responsa*: <et à messieurs vos enfans> ontbreekt.

Mijnheer,

Het spijt mij zeer dat de dienst die u mij heeft willen bewijzen in de vorm van uw vriendelijke ⁷brief van 12 maart jl. en het waardevolle pakket dat was bijgesloten, zozeer was vertraagd door de langzame bezorging en de grote afstand dat ik het pas eind september ontving, tijdens een aanval van de derdendaagse koorts, die mij enkele weken heeft geplaagd (en waarvan ik goddank sindsdien verlost ben), welke samen met de wijnoogst en enkele andere aangelegenheden ervoor heeft gezorgd dat dit antwoord werd vertraagd.

Hieraan hebben ook enigszins mijn weduwnaarschap en eenzaamheid bijgedragen, waarin God mij heeft willen brengen, nu een jaar geleden, door mijn lieve ⁸wederhelft weg te nemen, een zeer wijze en vrome vrouw, moeder van de acht kinderen die ze mij naliet: vier meisjes, van wie er hier twee zijn getrouwd, en vier jongens, van wie de ⁹oudste reeds meerderjarig is en zich nu in de Republiek bevindt. De anderen zijn nog jong, en ik houd mij ermee bezig hen op te voeden in de vreze des Heren en de schone letteren, zoveel ik kan, terwijl de goede God mij sterkt in het verwerken van deze zware slag, aangezien Hij hem heeft toegebracht, en Hij onze wonden verzacht met goede medicijnen en inzicht. Zij was een zuster van wijlen de heer [Bénédict] Turretin, predikant en hoogleraar, die u, geloof ik, hebt leren kennen toen hij enkele maanden in 1622 in uw land verbleef als afgevaardigde van deze stad bij de heren Staten [Generaal], om steun te vragen voor hier, welke hem welwillend werd verleend.

Vergeeft u mij dat ik u dit alles vertel, maar aangezien u in uw voorgaande ¹⁰brief mij deelgenoot hebt willen maken van het feit dat het de Heer had behaagd u in dezelfde situatie te brengen, heb ik gemeend, nadat mij helaas dezelfde beproeving ten deel was gevallen, dit voor u, mijnheer, niet te moeten verzwijgen, alvorens over andere dingen te komen spreken.

Ik dank u nederig voor de uitzonderlijke gunst die u mij heeft willen betonen door de toezending van het ontwerp van uw fraaie huis, uw bijzondere ¹¹poëzie en uw geleerde ¹²verhandeling betreffende het orgel. Ik zal dit alles met zorg bewaren, aangezien het voortreffelijke werken van uw hand zijn en de opbrengsten van onze vriendschap.

Ik had reeds via de heer [Elias] de la Primaye gehoord over de goed gekozen plek voor uw fraaie ontwerp, goed doorwrocht en goed tot stand gebracht, Gode zij dank. En met hem zullen wij op ons gemak deze winter, wanneer hij hier zal kunnen zijn, de fraaie afbeeldingen ervan bestuderen, om er des te meer van te kunnen begrijpen, terwijl ik deze gedeeltelijk al met bewondering doorgrond, God smekende dat Hij u en de uwen er lang het genot van wil gunnen, in vrede en gezondheid. Ik twijfel er niet aan dat de muzen ruim hun aandeel daarin zullen hebben, aangezien u hun waardige pupil bent geweest, en momenteel de ware beschermer en de verdediger, en meer dan dat, aangezien God u de mogelijkheid heeft gegeven deze voortreffelijke eigenschappen en deugden voort te zetten door uw zonen, lieden met voortreffelijke kwaliteiten en deugden, tot uw grote voldoening. De Heer moge hen voor u behouden en meer en meer zegenen, en indien ik eens het genoegen zal hebben hen hier te kunnen ontmoeten en te dienen, zal dat een vervulling van mijn wensen betekenen, en vooral, wanneer mijn huis de eer zal hebben hen er te mogen ontvangen, zoals ik u en hen van ganser harte aanbied. En hoewel beroofd (^Ltot ons verdriet^J) van onze voornaamste ¹³leidster, zullen wij niets nalaten om hen zo goed mogelijk te dienen.

Ik ben u zeer verplicht dat uw vriendelijke aanbod aan mijn ¹⁴zoon nog steeds van kracht is; hij heeft, hetzij door uw afwezigheid wanneer u op veldtocht was, hetzij door zijn verlegenheid, u niet tot last durven zijn, maar ik draag hem nadrukkelijk op deze brief aan u te brengen en u zijn diensten aan te bieden. Ik herhaal mijn verzoek aan u, namelijk of u hem wilt aansporen tot vroomheid en deugd, zodat hij het weinige waartoe hij

---

7. Huygens aan Calandrini, 12 maart 1641 (2665).

8. Cathérine Turretin.

9. François Calandrini.

10. Huygens aan Calandrini, 1 april 1640 (Worp 3, nr. 2336, pp. 18-19).

11. Huygens, *Otorum libri VI* (1625).

12. *Orgelgebruyck*.

13. Cathérine Turretin.

14. François Calandrini.

gevorderd is in de letteren blijft bijhouden, hetgeen hem later voor altijd van waarde zal blijven wanneer hij dit doet, maar dat later niet meer in te halen zal zijn, wanneer hij het nu zou verwaarlozen.

Vervolgens toont het ¹⁵boek met uw fraaie poëzie de adeldom en volmaaktheid van uw geest op alle gebieden en in alle talen, en blijkt het dat u zich hebt durven meten met een Bartas en een Ariosto en uitstijgt boven de besten van de Lage Landen.

Ik heb gelezen en lees [nog steeds] met genoegen uw aardige en goed opgezette ¹⁶verhandeling over het orgel en ik heb gezien hoe geleerd en christelijk u redeneert, met een goede ijver om het orgel terug te voeren naar zijn werkelijk gebruik, dat is, tot eer van God en lering van de Kerk, en niet tot kastijding van de oren met muzikale zoetigheden of ijdelheden, die u onder de huiselijke geneugten een plaats geeft. Het staat vast dat dat [het orgelgebruik] het gekrijs, dat hier evengoed voorkomt bij de gemeentezang als daar waar u zich erover beklaagt, zal matigen. En als het alleen daarvan zou afhangen, zouden Genève en Rome elkaar snel naderen, zoals u al zegt. Onze hoogleraren stemmen volledig in met wat u voorstelt, en het spijt mij dat zij de taal niet kennen, om uw goede ideeën beter te kunnen overdenken.

Ik voeg mijn bede bij die van uw vrienden dat u de schone vruchten van uw geest, die naar u zegt gereed staan voor betere zaken, in het licht brengt. U bent dat aan het publiek verschuldigd, en u moet deze schat niet verborgen houden. Vergeef mij deze vrijheid, mijnheer, en beveel mij waar ik u van dienst kan zijn. Ik kus u en uw zoons nederig de hand en blijf,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Jean-Louis Calandrini.

Genève, 12 november 1641.

---

15. Huygens, *Otiorum libri VI* (1625).

16. *Orgelgebruyck*.